

Чаа чыл биле, эштер!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 1 (10598) | 1978 чылдың январь 1, воскресенье | 1925 чылда тарагандыгын | Өртөз 2 көз.

„САЛЮТ-6„: ужудушкун уламчылавышаан

УЖУДУШКУН БАШКАРАП ТӨП. (СЭТА). Дөңбөр 30-де Москваның-биле 12 шақта орбитаның «Салют-6» эртем станциязы Черни 1454 натап, оң иштинде 300 натап бортунга экипажтыг догланган.

Дөңбөр 29-та хүннүң ийги чартында станцияны ужудушкунуң траекториязының уг-шин ыла-вылаан. Ону «Союз-26» корабльның шимчедичизиниң дузазы-биле куусеткен.

Аңгы уеде «Салют-6» станцияның орбитаның хем-чээлдери мындыг:

- Чер кырындан эң-не ыраа—371 километр;
- Чер кырындан эң чоок ыраа—334 километр;
- долганырының үези — 91,3 минута;
- ийленчээ—51,6 градус.

Телевизитинген программа ёзуулар космонавтылар Юрий Романенко болгаш Георгий Гречко эртемниң болгаш улус ажыл-агыйның эрге-ажыктарына доглан-

дыр турар бөйдүстү өөренип нөөр талазы-биле дуржулгаларны уламчылааннар. Экипаж Чер кырын болгаш Дөңбөр океанының кырын хайгаарып нөөрун куусетип турар.

Станцияның динамикиги характеристикалары болгаш оң конструкторлар салдар чедирип турар ба-зышыннарның хемчээлин тодорарып сорулга-биле «Резонанс» деп дуржулганы хүннүң программасына кирген.

Радиохарылаалар сенстарының үезинде шинчилелдерниң болгаш дуржулгаларның планнаттыг програм-мазы долузу-биле куусеткинип турар деп, космо-навтылар илеткен.

Станцияның иштинде системалар балур-чөгүүру-биле ажылдап чоруур. Эштер Романенко болгаш Гречко олар-ның кадыкшыл байдалы эки.

СОВЕТ УЛУСКА ЧАА ЧЫЛДЫҢ БАЙЫРЫ

Эргим эштер, өңүктөр!

Чаа, 1978 чыл, каш-ла минута болгаш келир. 1977 чылды совет кижилер Советтер чуртунун ал-дарлыг чедишкени дээш дүрүм ёзуугаар чор-гаарланышкын-биле үдеп турар-дыр. Чуртун намдарына, совет кижилер бурзунуң салым-чолунга ол чыл ССРЭ-ниң чаа Конституциязын хүлээп ал-ганының чылы, Октябрьниң социалист Улуг ре-волюциязының 60 чыл оюуну чылы болуп кирген.

Бүгү улустун делегейде баштайгы күрүнезиниң Конституциязы хосталганы, демократияның, со-циал чөптүг чоруктун өндүр чаагай принциптерин бодунда синиктирип, коммунизм тургузушкуну-нун үе-чадазын ёзуу манифести болуп берген. Ленинни Төрөөн чурту ниитилеп депшилгезини, тайбын дээш, кижини аас-кежи дээш демиселдин авангардында чоруу орап.

Совет улус Октябрь үе-чадазының чедиги он чы-лыңче долу күштүг, энергиялыг болгаш сорулгаган көдүрүшкүнүг кирипкен. Бистин социалист үлетпүрүс болгаш көдээ ажал-агый бүдүрүлгөс чайгылыш чокка өзүп база сайзыраңгайып, эртем биле техника чедишкенин сайзырап, совет кижилерин угаан-боду амыдыралы улам-на байлак-тып орап. Улустун чаагай байдалы улам бедип ту-рар.

Бистин чуртувустун бүгү-ле чедишкени — партияны Ленинни угланышкынын шынның-нын бүзүрелдиг херечизи, совет кижилериниң — ажылчыннарның колхозчуларын, интеллигенция-нын, найырадыг акы-дукмалышкы өг-бүле кылдыр сырый каттышкан бүгү-ле нацияларын болгаш биче улустарын ажылчы чоннарын эрес-шүдүргү ажал-ижиниң түнели-дир. ССРЭ-ниң чаа Консти-туциязында, СЭКП ТК-нын Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Дар-газы эш Леонид Ильич Брежневтиң ССРЭ Консти-туциязының төлөвилелиниң дугайында, Октяб-рын юбилейге илеткелдеринде партияны болгаш

чоннун революшчу-чаартыкчы ажал-чорудулгазы-нын шылгарангай чедишкенини чырытыкчылардыр база бүзүрелдиг кылдыр илереттинген, бистин бу-рунгаар шимчээшкениниң тодаргай, сорул кий-рички перспективалары көргүстүнген, сайзыраңгай социализмин байдалдарында коммунист тургу-зушкунун сорулгалары айтылган. Марксизм-ле-нинизмин чогаадыкчы хөгжүдөзүңге улуг са-лышкын болу берген ол документилер Коммуни-ст партияны, Совет күрүнениң иштиги болгаш даштыкы политиказын чангыс эп-сеткилдиг болгаш бүрүн леткин турар чонун политиктиг болгаш күш-ажылыч идеякениниң чаа күчүлүг көдүрүшкүнү хайныктырган.

Шалыпчы, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап турар кижилерге, социалист Ада-чуртунун матеьалдыг болгаш угаан-бодал байдалтарын көвүдөдүп турар кижилерге алдар болгаш хүндү! Ленинни партиязы-ның XXV съездинин, оон Төп Комитетиниң де-кабрь Пленумунун төгүдүгү шийтпирлерин амды-ралга боттандырышыаан, совет кижилер юбилейги социалист чарыштын күш-ажылыч кыптыгыш-кынын болгаш угланышкынын быжылап база кал-бартыр, 1978 чыл база шалыпчы күш-ажылыч чы-лы болу берзин дээш бүгү-ле чүүлдерин кылдыр дээр-зинде чыгынгин чок.

Эштер! Эртен чыл социалист дем каттышты-рылга чурттарының акы-дуума чангыс эвиниң улам ынайгы бузулгышкыны-биле, тайбын болгаш улус-тарын аймыл чок чоруу дээш, делегейге кады ажылдагылыгы хөгжүдүр дээш оларны дем кат-кан күженишкениниң улам идеякениниң-биле ремдегетинген. Совет Эвилелиниң делегейде ту-руштары быжыгып турар, дүшкүрүлүг чоруктун ча-вырлышкынын улам ынай ханнадырын, чепсег-ленишкениниң элдере бүдүрерин кычыктырба-

зын, бүгү-ниң тайбын быжылаарын чедир ал-мын орадашышаан, бистин Төрөөн чуртувустун үндүрүп турар тодаргай эгелекчи саналдарын бүгү дилтерде хөй-ниңти улам деткип турар.

Социализмин акы-дуума чурттарының ажылчы чоннарына, делегейниң коммунист болгаш ажал-чын шимчээшкениниң хүрээленде демисеип ту-рар бүгү-ле кижилерге, депшилгелиг хөгжүдөзүңге оруунда туруп алган хамаарышпас анык күрүнелерниң улустарына, чаагай тура-сорултуң тайбын, демократия болгаш социал депшилге дээш, импе-риализмге, расизмге, реакцияга болгаш дайыга удур демисеип турар кижилеринге чуректин хан-мындан Чаа чылдың байырын чедирип тур бис!

Эргим эштер, өңүктөр! Келген Чаа чыл-биле бүгү совет кижилерге — ажылчыннарга, колхозчуларга, совет интеллиген-цияга СЭКП Төп Комитет, ССРЭ-ниң Дээди Сөв-единиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүдөли чуректин ханмындан байыр чедирип тур! Революцияны, дайынын болгаш күш-ажылыч хөөчүннү, бистин кайгамчыктыг херэже-неринске, алдарлыг аныктарымыска, Совет Чепсе-ктиг Күштерин эрес-маадыр дайынчыларына ба-йыр чедирип тур бис! Чаа чылдың бо дүңдүндө күш-ажылыч ээлчеге турар кижилерге, Ада-чуртун ыдыктыг кызыгаарларын дайынчы ээлчеге кам-лап турар кижилерге өзиг байыр чедирип тур бис!

Бажын бүрүзүңге өөрүшкү болгаш аас-кежи турзун! Чер кырынга тайбын сынш дивес болзун! Быжыг кадыкшылды болгаш ажал-нишке, өөр-дилгеге, чогаадылгага чаа-чаа чедишкенин амыдырал-чурттаалга аас-кежин силер бүгүдөгө күзөп тур бис, эргим эштер!

Чаа чыл-биле, чаа кижилер-чол-биле! ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СӨВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИННЕРИ

Чаа чылдың байырдалынын бү-дүрүндө СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун болгаш Министрлер Чөвү-лелиниң адресинге байыр чедирген телеграммалар келгилээ. Бистин республиканың ажылчы чоннарына СЭКП-ниң Якут обкому, ол респу-бликаның Дээди Сөвединиң Президиуму болгаш Министрлер Чөвү-лели, СЭКП-ниң Алтай, Красноярск крайкомнары болгаш крайкүүском-нары, партияның Чита, Хакас обком-нары болгаш облкүүскомнар, Си-бириниң Кызыл Тук орденниг шериг

округунуң, Забайкальенин кызыгаар округунун шериг чөвүлелери байыр чедиргенер. СЭКП-ниң XXV съездинин, пар-тия ТК-нын декабрь (1977 ч.) Пле-нумунун шийтпирлерин кууседирге күш-ажылыч улуг чедишкенин-ни, республиканың экономиказы болгаш культуразын хөгжүдөзүңге чаа-чаа чедишкенин чедип алы-рын, чаагай кадыкшылды болгаш хууда улуг аас-кежикти Тываның ажылчы чоннарына ол телеграммаларда күзөөн.

ЮБИЛЕЙЛИГ ЧЫЛДА

Эртен юбилейлиг чылда бү-дүрүндө аразында калбар-ган социалист чарышка «Тыва көдө тудуг» трестин өөжүп чоруур механизация-тыг колхоздарының хөй кеши идеякениг ирээли, боттарының мурунга салган сорулгаларын чедишкенин куусеткенер. Оң уламдан чамдык КМК-лар ону беш чылдың үшкү чымын бүдү-үндө чаа-чаа объектилерин бистин республиканың ады-агы булчуңуна ажылда-га киргенер.

Трестин Чадаанада № 463 мехколхозу эртен чылдың декабрь төңүзүндө 16 кварти-ралыг чурталга байынын туудун дооскан. Ол-ла бүд-үрүндө тудуучулары «Ал-дан-Мөдүр» совхозтуң ишчи-леринге чаа столованы туудун берген. «Тыва көдө тудуг» трестин мурунчы уаастоттарының бир-рох № 585 КМК-ның кол-лективни 1977 чылдың төң-үзүндө чаа коллективниң ту-дуун Бай-Хаака дооскан, Чаа чылдың бөдө кылдыр чурттакчыларга хүлээткен. Ниитил-биле көдө туду-гчулар юбилейлиг чылдың төң-чүзүндө ий-ий квартиралыг 36 балыкы ажылдага кир-генер.

ЭЛБЕК ОЛЧА

«Хемчик» аңныр-тывыш ажал-агый чериниң штатыг болгаш эки тура аңчылары 1978 чылды күш-ажылыч бе-лектеринг уткан. Юбилейлиг чылда 230 муң рубльдиң ору-данын килер турган, 310 муң рубль чедирген. Аңчыларын тура-сорултуг, чымштыг ажал-агый түнелинде олчазы ала-бек болган. 19 муң диниң ду-жаар турган, 90 муңду дужаа-ган.

Социалист чарыштың му-руну одурунда Боржак Дава-ниң удурткан эвеносу чоруу орап. Оон келжүңнери 27 ки-шти, 2600 диниң өлүргөн. Аңныр-тывыш ажал-агый черини аңчылары 1978 чыл-дың бирги кварталында 80 муң рубльдиң өлүүн дужаар хүлээ-гелиг.

«ССРЭ-НИҢ УЛУСТУҢ БАШКЫЗЫ» ДЕП ХҮНДУЛУГ АТТЫ ТУРГУЗАР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун доктаадыры болза: 1. «ССРЭ-ниң улустун баш-кызы» деп хундулуг атты тур-гузар. 2. «ССРЭ-ниң улустун баш-кызы» деп хундулуг атты уругларны болгаш аныктарны өөредирге база коммунист ёзуга кижилеринге улуг ача-хавылазы дээш, улус өөредил-гезиниң талазы-биле шылга-рангай ажал-чорудулгазы дээш

школаларын башкыларына болгаш профессионал-техник төөредилге черлериниң баш-кыларына, өөредилге-кижи-дилгелиг, методиктиг болгаш чырыдышкынын өске-даа албан черлериниң органиары-нын ажылдакчыларына ССРЭ-ниң Дээди Сөвединиң Президиуму тыспыр. 3. «ССРЭ-ниң алдарыг баш-кызы» деп хундулуг ат дуга-йында дүрүмү болгаш «ССРЭ-ниң алдарыг башкызы» деп хөрөк демдөзүн тайбызын бадмылар.

ТЫВА АССР-НИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНГА РСФСР-НИҢ ХҮНДУЛУГ АТТАРЫН ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

РСФСР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Ч А Р Л Ы Ы Көдээ ажал-агый талазы-биле ачы-хавылазы дээш хунду-луг аттарын тыпсыры болза: РСФСР-ниң алдарлыг агроному Сенжам Семисеерия Ири-г — Бай-Тайга районда «Төдө» совхозтуң хову бри-гаданың бригадир. РСФСР-ниң көдээ ажал-агый алдарлыг ветеринары Дарья Лукьянова Иванова

— Самагалдайның районнар аразынын ветлаборатория директору. РСФСР-ниң көдээ ажал-агый алдарлыг механизатору 1. Дай-оол Түртү Оңаар — Кызыл районун «Тинчелге» совхозун механизатору. 2. Кара-Сал Будупович Сыр-гынмай — Барын-Хемчик рай-онда «Хемчик» совхозтуң механизатору. РСФСР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Даргаам М. ЯСНОВ. РСФСР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Секретары Х. ПЕШКОВ. Москва, 1977 чылдың декабрь 29.

Кызылдың сүт заводунун коллектив Чаа чылды чедишкенин уткуп турар. Хоорайжыларга эиш шынарлыг сүттү, сүт-тен кылган продуктуларны бээр дээш кы-зым амылдан турар мурунчылар миде хөй. Ылаңгы үс кызыл нехтаң ажалчылар Н. Малова, М. Зыкина болган оон-да өскөлөргө коллектив чоргаарлыр. ЧУРУКТА: Н. Малова, М. Зыкина, А. ЗАПЦЕВИЧ фотоу.

Чымыл-биле!

Чаа чылдың интервьюю

Иван САФОНОВ, Тамда «Революцияны чалбыкчы» совхозту хойбузу, Ленин боташ Кызыл Тук ордендерин ээлекчине:

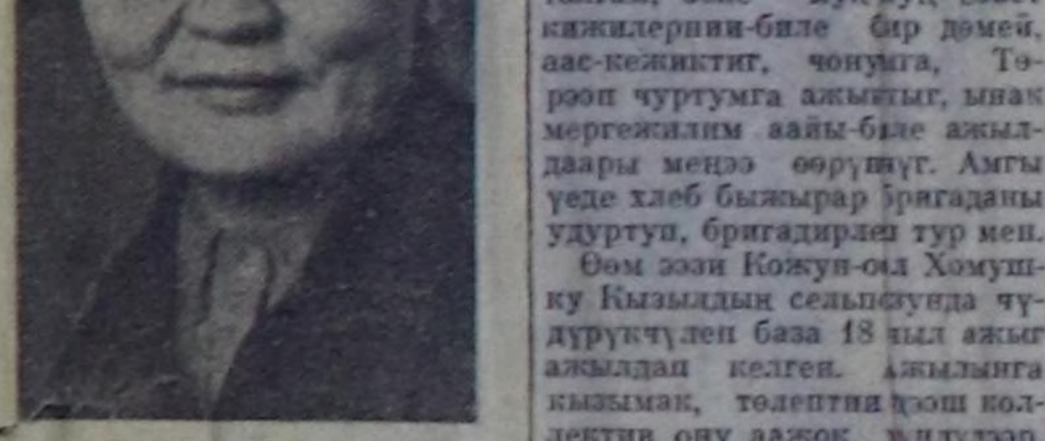
— Чаа чылда утпас, түгө дөргө ол бергенерин чүтө дүң-дүң чок, уйгу-чылдын чок кызымак айкалдап турган, алган эртен шыдаар. Олар башкаларга хуурап алган, хозому таарыштыр катарып, яны-бүрү немелде чөмөрлөрү берип, суттарып, калжа-хорачы чогуур негеделерге таарыштыр тургузуу турган, мал оодлашканын, хой ыргылашкан орданын астын эрттирген, чүс жойла-на 126 хураганчы, хой бүрүздөн 4,8 килограмм дүңү алдым. Ол республикада айгыч көргүзүлгөн: үйдөгү аялгычтар халас барбаан—хүдөмгө-лөр ажыр күрөттүгөн.

Бөгүн дүңгүзүндө, даярта бөгүнүздөн эки аймакдар учурулду бис. Ынчанга бо чылдын чүс жойла-на 130 хураганчы, хойла-на 5 килограмм дүңү алдым, мал оодлашканын, хой бүрүздөн 4,8 килограмм дүңү алдым. Ол республикада айгыч көргүзүлгөн: үйдөгү аялгычтар халас барбаан—хүдөмгө-лөр ажыр күрөттүгөн.

— Мен Улуг Октябрьдин 60 чыл оюн, чаа Совет Конституцияны хуурап аларын куш-ажылыч белектеринг утуур сорулган эртен чылдың өзенде-ле мурнууга салган турдум.

Эртен кыш калдык болчу? Малчын кийи мидык чылдары.

Кара-кыс ХОМУШКУ Күш-ажылыч Алар ордендин үшү чегезинин элекчине:

барып турар. Эртен чылдын бистеринин аялгыч-кысык чөдөшкө болду, аялгычтар турарына бугуруу чегезинде оонашпап шыгыкты аялгыч күсүдүн кыдыгыс.

Мен бөгүн улуг бугурууга—хлеб заводунда хлеб бижырыкчылан 48 чыл аялгыч келдим. Мекке аялгыч, чуртталган, оскө муң-уң совет кижилерин-биле бир дөмөй, аас-кежигит, чоңууга, Төрөп чурттууга аялгыч, ынан мергезилин ааы-биле аялгычтар метр өөрүтүп. Амгы үедө хлеб бижырап бригаданы удуруп, бригаданы тур мен.

Өм өзи Кожун-оол Хомушку Кызылдын селуулууда түдүктүчүлүн база 48 чыл аялгыч аялгыч келген. Аялгычтар кызымак, төлөтүлүш колдөткөн ону аялгыч күдүзүр. Бо чылдын Кожун-оолу СЭКК кижигүлүгө хуурап алган бистин өг-бүзөсү өөрүтүп, утуулуубас болушун болду.

Ынчанга амдырал-чуртталга-даа магаалы-дыр.

— Юбилейг чыл бистид өг-бүзөсү өөрүтүлүп, аас-кежигит чыл болду. Мен-да, өм өзи-да, ынан оюн аялгычтын улус бис. Дөрт урутаргыстан 2 оол шолочылар, арстан 2-эн урутар садында.

«Шы» солунуң корреспонденттери республиканын аялгы-йынын болгаш культуразынын мурнакчы аялгычтарындан Чаа чыл бугуруунда интервью алган. «Чаа чыл таварыштыр «Шынын» номчукчуларыңа чүңү чугаалап болур силер?» деп айтырыга оларнын харыяларын моон алаанда парладывас.

Максим МУНЗУК, РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артың, Тыва АССР-ниң Күрүнө шаңналының лауреады:

— Кайгамчык чылды чуртталга эртенес. Оон дугайында чугаалайын баар артам чок. Улуг Октябрьдин 60 чылы, ССРЭ Конституциянын хуурап алган чылы. Мен ышкыш бөдүүн кижилерге аас-кежигин шаңнаан Совет эрге-тагырга, оон жобилейинге, оон ачы-буянылга кым чогааралып, өөр-бөс боор. Чүтө оон ачында эч күзөл ботташп, магаалы чагай чуртталга чор бис. Ядым хөдөкчигин олту мен көрбө-пимки көрүп, четпаанын чөдөн, чоңумга мактадым чор мен. Эртен чылда Тыва АССР-ниң Күрүнө шаңналының лауреады-даа болдум. Ол бүгү дөш чоңумга мөгөр мен. Партияга болгаш чаа-заамга четтирдим деп база катан солгөксөдүм.

Чогаалгы Кызыл-Эрик Кудажынын «Белек-кыс өмчү» (Феликс Коп) деп шызынгер Төрт-Чааарынын ролунга ой-наары-биле белеткин турар мен. Чаа чылда республиканың кирерия база болду турар мен. Чаа чылда республиканың бүгү аялгыч-шолочыларга, ынактыг чогаалгычы аны-пимки көрүп, четпаанын чөдөн күзөшпаш, оларнын мур-пунга өм-даа бараан боор дөш, кок бакым-биле мөгөй-дүм.

Хороайнын урутар поликлиникаларда улустоттар-ла хой. Оларнын аразында бистин хой урутар улустоттарынын санында турар. Кийи хой болгаш тудум аялгыч хой дээр-анге маргылаа турбас. Ынчанга профилаткитиг хем-чегерин баш—уаур чорулар, урутарнын калдыкынага хамаарыштыр ада-велерге биседа ылымын аялгыч бисте аялгыч-ла хей.

1978 чылда чаштарга болгаш оон өскө-даа кижилерге нан дег калдыкты, оон-холагу, өөрүшкүлүг чуртталганы ку-ээр-дир мен.

Хеймер-оол СААЙ, Кызылда күрүнө педагогика институтунда филология башкысы, Тыва АССР-ниң школарынын аалдары башкысы:

— Башкы болур деп күзөлдү ада-нем, аялгычтарын бичи тур-умда-ла үндөшкөн калбар. Ынчан Монгу-Тайгага өгө школа чаа-ла аялгычтыг турган. Күрүнөң долу хандырылгазын ортумак эртен чөдөн аялгыч болду. Оон башка ядым ара-тарын бистер ышкыш аялгыч-төлүгө мичан эртен-бичи чөдөн аялгыч турган деп бис?

Республиканын школарында бектик мергезилдик башкы кадрларын бөлөтүр аялгыч үлүг-хуум кирип турарын аас-кежик деп санаар мен. Башкы кижиниң аялгыч чангыс хуурап козуабас. Ай-дар, чылдар хөрек. Тыванын кайы-даа шолочыларга баар болууда, мында бистин педагогика институту доосна-нар кайы хой. Аялгыч-хөреэниң бугурут мастертери оларнын аразында база бар.

Аялгыч өскөн эртен-бичи өөрөдир, коммунист мөзү-шыгарга кижилерде—эң кол сорулгаыс. Келер чыл башкыларын өөрөдир бектик чагай хөреэс бел-мергезилдик, арга-дуура-гамды моон сонгаар-даа харам чокка бараалгады аялгыч-дар мен.

БӨМБҮРЭКТИН СУАДЫ

АКЫ-ДУҢМА ЁЗУЗУ

БУДАПЕШТ. (СЭТА-нын көрр.). КУР-нуң социалист индустриязының баштык, пролетаржы кайгамчыктыг чаңчылдарның каваны болур Чепельдин металлургия болгаш машина тудуунуң комбинатының коллектив чедишкенин аялгыч турар. Улуг Октябрьдин 60 чылынга ал-дар болдурган социалист чарыштың эгел-чигерини болган комбинаттың аялгыч-иш-чигер эртен чылын «Кызыл Чепельдин» төвүзүңе чыгырмача арынын киргенер. Эртен чылдын эгезинде социалист кыш-ажылың Чепельде бригадаларының следунга иди ундурган кыйгырыгы Венгрияның яны-бүрү несктеринге, социалист дем каттыштырылганың өскө-даа чурттарына калбаа-биле деткээ.

Чепельчинин эгелчи саналын социалист чарыштың чаа хөери болур деп, бодунок байырыга СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Л. И. Брежневтин, ВУР-нун улуртух-чылдарынын берген бектик унешкенин комбинатын аялгычтарынын хуурап берген күүсетимеэн күчүлүг идигин берген. 1 млрд. forint аялгыч өрткитиг бугу совет чагыгыларын хуусаа бетинде аялгыч болган. Бугурулгениң элээн улуг өзүлдөм.

Чепельчинин эгелчи саналын социалист чарыштың чаа хөери болур деп, бодунок байырыга СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Л. И. Брежневтин, ВУР-нун улуртух-чылдарынын берген бектик унешкенин комбинатын аялгычтарынын хуурап берген күүсетимеэн күчүлүг идигин берген. 1 млрд. forint аялгыч өрткитиг бугу совет чагыгыларын хуусаа бетинде аялгыч болган. Бугурулгениң элээн улуг өзүлдөм.

Чепельчинин эгелчи саналын социалист чарыштың чаа хөери болур деп, бодунок байырыга СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Л. И. Брежневтин, ВУР-нун улуртух-чылдарынын берген бектик унешкенин комбинатын аялгычтарынын хуурап берген күүсетимеэн күчүлүг идигин берген. 1 млрд. forint аялгыч өрткитиг бугу совет чагыгыларын хуусаа бетинде аялгыч болган. Бугурулгениң элээн улуг өзүлдөм.

Чепельчинин эгелчи саналын социалист чарыштың чаа хөери болур деп, бодунок байырыга СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Л. И. Брежневтин, ВУР-нун улуртух-чылдарынын берген бектик унешкенин комбинатын аялгычтарынын хуурап берген күүсетимеэн күчүлүг идигин берген. 1 млрд. forint аялгыч өрткитиг бугу совет чагыгыларын хуусаа бетинде аялгыч болган. Бугурулгениң элээн улуг өзүлдөм.

БОТТАНМААН ИДЕГЕЛДЕР

ВАШИНГОН. (СЭТА-нын көрр.). 1977 чыл хой миллион америкаларга инфляциянын болгаш аялгыч чок чорутуу, доктаамал өзү турар үндүрүл-лерин аар-бергелеринде хосталып ээн ынактыгынын чыгарыны куусетимеэн ээлчегил чылдарын бирээни болган. 1977 чыл Америкага өскө-хө кризис-биле, бектик инфля-ция-биле, хоочураан аялгыч чок чорук-биле, долларнын үнө-нүн күдүлээни-биле, хоорайлар-криянын күштелгени-биле, дерт геттоларда аялгычтарын эңтик салгалыңың саны-нын өскөн-биле» демдегет-тинген деп. «Найик интересе экономиксе» журнал айткан.

Бугу чылдын дүңгүзүндө аялгыч чок чорук, албанын долу өскө-хө-түннерин бугура-шырга, аялгыч кылым шылар чуртгалгыч чонун барык 7 хуу хире денеленип туруп келген. Ол чыл дээрге 7 млн. америка-лар кижинин кол өрелеринин бирөөн—аялгычтар эртен аялгычтай турары ол-дур.

Сөвүтү үедө инфляция бар чылда оонаштыр санаарга 6,7 хуу чөдөн база катан күштели берген. 1967 чылда 100 дол-лар-биле сазым ап турган ба-раннарыга 1977 чылдын ноябрьда олар 185,4 доллар төлөүр үжүргө таварышкан.

АКШ-тын экономиктиг хөг-жүзөсүн боттуг көргүзү-лөргө аялгыч чөдөн аялгыч, конгрессин бюджет бөрөүз америка-нын инфляцияга болгаш аялгыч чок чорукка чаа чылда чылда таварыш деп баш уур айткан.

Чаактын экономиктиг поли-тиказын үдөм-на бугурул чөдөн-биле хамаарык турар АКШ-тын үлөтүр-салык бө-лүктөрү тускай эртенгилер-нин чыгарышына кат-тышкан. Д. Ж. Галлатын ин-ститутун чурттан айттыр-лар харыяларын хөреэниң турары-биле азырга, 2000

компаниянын улуртукулары-нын чарты чөккү ийи чыл дүңгүзүндө экономикага кулу-лашкын болур. Оуу чаа доктаамал шыдаас. Ол улур-тукуларын 15 хуу чаа чылдын дүңгүзүндө шыгыкты бергезишкенин болурун ма-нап турар.

Экономиктиг айттырлар-нын чиделенишкенин бугу-дүңгүзүчү өскө шерик чарыг-таларын доктаамал өстүрүп турары илгит берип турар. Даштык болгаш шерик тала-ны-биле чаа политика дош коошканын айттып турары-биле азырга, чаактын 1979 чылда Пентагонга рекордтуг 126 млрд. доллар ашканды-гыны үндүрүп бөр деп шиктирил турары «экономиктиг бергезишкенин аялгыч өрткитиг аялгыч-биле калып-даа аргаларга шакты-таар».

В. ГАН.

ДОПЧУЗУБИЛЕ

● БРЮССЕЛЬ Эртен чылда ортумак болгаш үүрмек бугурулге чөдөрүнүн хоочураарынын таламы-биле Бельгия рекордтуг чыл болган. Эртен чылдын январь-да декабрьга чедир 2222 бугу-рулге чөдөрү тусаттылган.

● ДУБЛИН Эртен чылдын бир ай-ларын дүңгүзүндө Ирландияга автомобиль халатталып 493 кижиге өткөн. 7200 кижиге багыланган. Ол сан оон мур-нунда чылдын ол-ла үезинде-ден хой болган.

● НЬЮ-ИОРН АКШ-тын чалымын эртен-бичи аялгычтарына үндүрүп турар аялгыч-хөреэниң хой кезин Пентагон ап турар. Национал эртен бодулурун үлөткелдин аялгыч турары бугура-шырга, эртен аялгычтың үн-дүргөн бугу акшалдырышы-нын 64 хууу, азы өскөр чугаалаарга, 12 миллиард дол-ларын чөгөктин чаа система-ларын чөгөктин кылдырып болгаш шерик сорулгаларына кооме программады боттан-дырып чөдөрүндө чарыгалан болган. Чыл келген туум ол сан көүдөп турар деп, ол илет-кеде айткан. 1978 чылда калталда министр-төвөүзү ил-диг аялгыч-биле өвөш дээр-ле 16 миллиард долларын алыр.

● НАРНАС Парламент диктатуранын ил-төп-сүрөг органын демократ-тарын шактылаарып үргүчү-лөшкөн. Стресеринин бугу-дү-рүшкөн агенттерин профил-лелерин чөдөрү аялгыч үндү-рүчүлүгүн тууду хөрдүлөм. Аялгыч социал шикти-лерин Парламент төвүчү ба-нымынче полициянын хал-танын үезинде оларын тууду хөрдүлөм.

Латин Америкада болган Венесуэладин профил-лел-катышкычыларынын мында парад үндүргөн медегал-деринде Парламент бугу-дү-рүшкөн үлөткелдин эртенгилерин шикти-лерин удурулушканын ил-төп-сүрөг органын дөп-тороан хост-таарын олар көтө.

● КАНБЕРРА Австралиянын ийи дугуар улуг хоорай болур Мельбурн-да беш муң аялгыч бажым чок кижилер бар. Болууда-ла олар болза, аялгыч чок аялгычтар болган ынактыр кызыраан болур. «Элж» солунуң зем-делеп турары-биле азырга, бажым чок мельбурчларын саны үези чылдарын кризис-тин үезинде тургач-терберет амгы үедө ажа берген.

АЛБАН УЖУРУНДА

ВАРШАВА. (СЭТА). Декабрь 30-ле албанын аялгыч-чорун кылып АБШ-тын пр-зиденти Д. Картер Варшавага келген. Аэродромга ону ШАП ТК-нын Бирги сен-атр Э. Герек, ПУР-нун Күрүнө Чөвүленин Даргазы Г. Яблонский, ПУР-нун Ми-стрлер Чөвүленин Даргазы П. Ярешевски олар уткан.

Ол-ла хун КУР-нун сейинин бажымына шыгыш-америк чугаалажымыкы болган.

Каргыс делегейде

Капиталдын чуртары ханы болгаш уаадыгыш-канын экономика кризис-тинде калчал-да адырды чадал турар. Кедрел барган аялгыч чөдөрүшкөн, өрткө-хө-түннүн аарташкы-ны, аялгыч төлөкчигин ку-дулашкыны, хөмчөк чок улагтан үндүрүлгө аялгыч чонгарга халал болду турар. Хой-хой милдөө «артык кышкыларын» бер болуп турарын позайлар мөлчүлдөди күшөлдө-ринге болгаш аялгыч-кочка-ны улагтырарына аялгы-лөп турар. (Селунгардын).

«Шыл уоруд» солуудан алган чурк.

СЭТА-нын фотокорреспондент.

ШЫНАР ДЭЭШ

Республиканың бугурулгелеринин күрүнөң Шынар дем-дөз бир-ле дугаарында Кызылдын даараныла фабриказынын дааран хөвчинин көр хөвчинге тывыскан. Амгы үедө бо фабриказың 7 аңгы ылыгылар даараны хунулууг беш бүлүн-биле үнөлеттинген. Оларны 6-зы Шынар демдөз 1977 чыл-да алган. Юбилейг чылда фабрика 65 муң рубльге Шынар демдөзгө продукцияны бугурун, азы пландан ажыр 15 муң рубльдан берген.

Тываның даг-дугу арыглар В. И. Ленин аттыг комбинаты юбилейг чылда 1,5 миллион рубль түңгө Шынар демдөзгө даг-дугун бугурун.

Ол бугурулгелеринин дүңгүлгө шынар аялгычын чүгө комплетиг шиктирилээр болза, бо талазы-биле бектик көргү-дүлгө чөдөн ап болурун бадтыкпал турар. Аңа курстандарт-тары болгаш техниктиг негеделерин шикээдир болгаш са-гыры база бугурулгениң метрологтуг хандырылганы хамаар-гыр.

Шынарны башкаларының комплетиг системанын шикээ-дип алырның талазы-биле ам-даа улуг аялгыч чорун аялгыч негесттер. Амгы үедө найсыпаладык 28 бугурулгелеринин чүгө 3 бугурулге бо системаны аялгыч хөмчөгөтүн ап турар. Чылдын бугурулгелерде техниктиг хыналда илдизин лабораториялар аялгыччылары-биле, аялгыч бугу-дү-рүшкөн хөреэселдер-биле четчелеттимиз. Хоорайнын бугу-дү-рүшкөн хөреэинде 1975 чылда-ла бугурулгеге амылгач эгесари чөдөр өлгөн стандарттарын 35 хууу ам бо хуннерге чөдөр үлүгү помпачи алдырмаан.

8 чылда ыш аялгычтарынын продукцияныг да-тон кылыгыларга, мебельге, эътке, автомобиль, комбин-езинге 26 курстандарттарын шикээдип алыр көр-өдөр чү-лөптөгө.

беш чылдын үшү чылында продукциянын шынарын өр талазы-биле республиканың бугурулгелеринин мур-чугула сорулга салдыган. Ол сорулгаларын чамды-ларгайлаарга мындагы: бугуруп турар бугу продукция-ларгайлаарга доозар, 4-тен эвээш өзөс хөвчилерин Шы-ээш-биле аттестаттар болгаш продукциянын чаа 12 ирлерин бугурун шикээдип алыр.

Иш-чирең продукциянын шынарныкы бектик көргүзүлгө-ринин чарышты калбартыр бис.

Ю. МИНТЮКОВ, стандарттар болгаш хөмчөөр техника талазы-биле худай-гарад лабораториянын ишчигини.

ТАҢДЫ КЕЖИИ

Оңту беш чылдын ийиги чылдын сөвүтү хуннеринин бирөөнүн эртен. Таңды сымалың электеринге база-ла та-маннапчак, бургендөр турган. Эртенден эгелээш, комби-натче автобустан шуугуу-ла турган: ээлчегил күш-ажылыч хунуң өгөлөшүн ол.

«Тыва кобальт» комбинат планын дөдөлгө болгаш социалист хуураптын ноябрь айында күзөттөн. 1977 чылдын сөвүтү хуннери ба-йырлыгың! Чүгө дөдөгө юби-лейг болгаш ССРЭ-ниң чаа Конституциянын хуурап алган ол чыл күш-ажылыч улуг тилкелелерин чылы болган.

Комбинаттын коллектив республиканың үлөтүр бугу-дү-рүшкелеринин аразында социалист чарышты эртен чылда чангыс өзөс удаа бирги чөдөр элээн. СЭКП обкомунун Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүленин, обкомчулө-лөдүн болгаш ВЛКСМ обкомунун ишчилер Кызыл тутун чаалап аң келген.

1977 чылдын түнөлдөрү-биле азырга, комбинаттыг гидрометаллургия цети (пачалы-ни М. Назаров) чарыштын бирги чөдөрү үткө. А пехтич бригадаларында комму-нист В. Нестеровтуң удуртка-ны коллектив үргүчү тил-кечи бооп келген.

«Тыва кобальт» комбинат-тын гидрометаллургия цети Нарын дериг-хөреэселеринин дөш-шөмөш хөдөк докта-лар-ла прорабар. Ол бүгүн бектик мергезилдик аппарат-чыктер, машинистер башкарып турар. Бо удаа В. Нестеров-туң ээлтээ аялгыч турар болду.

— Мээн ээлтээ эртен чыл-дын социалист чарыштын та-быр 7-де — ССРЭ-ниң чаа

бирги чөдөр үргүчү аң кел-ген деп чоргаарал-биле чуга-лап болду. Ынчангы Улуг Ок-тябрьдын 60 чылында утуу-тур алган хуураптын аялгыч күзөдүн, хой продукцияны планга немей бугурун бис. Оон боор-ле бригада комбинат-тын бирги чөдөр сабаан — деп, бригадарт чугаалады.

Оон удурткан бригаданың аппаратчыктер О. Кызыл-оол, А. Сербанов, Л. Старикова, Л. Сербановича болгаш өскө-көдөр-даа чөдөрүшкөн хуура чыл планын ноябрь айында күзөттөнчө.

1977 чылда комбинат план-дан ажыр хой продукцияны кызып үндүргөн. Бо талазы-биле рудникти коллектив-нин үлүгү улуг. Оңту беш чыл-дын ийиги чымын— соци-алист хуураптын рудник-тин датжылары — айда-ла чүс метрден эвээш өзөс чөдөр ка-зып эртерин хуурап тур-ганнар. Ол хуураптың база хуусаадан эрте күзөттүлгөн. В. Прохоровтин удурткан дат-жылар коллектив ийиги ху-ураптын Октябрь байырлары-нын мурунда күзөлдөрүн бир-ле дугаарында чөдөр ал-ган. Бригадада В. Карпов, С. Мартынов дөш өскө-даа хоочу датжыкчылар боттары-нык байлак дүңгүлгө аны-пимки дөдөлгө берип тур-гарар. Чогуу-на ындагы, ак сеткелдик, наймалдык аялгыч-шикти түнөлдө бригада-нын чөдөрүшкөн улуг бооп турар.

— Бистин бригадала оң-ийи кижиге бар. Оңту беш чыл-дын үч чылдарынын эртен бо чаа үткө 1978 чылдын ок-тябрь 7-де — ССРЭ-ниң чаа

ТАҢДЫ КЕЖИИ

Конституциянын бирги чыл-дында күзөлдөр бектик хуура-гени алдымыс — деп, брига-дир В. Прохоров чугаалады.

Рудниктен чортуван руданы күзүлүг КраЗ-тар гидрометал-лургия цегинин бирги участок-туна — дээрбөктерге эки-эр, Руда датжыларында комму-нист И. Бобилевтин удурткан бригадала ол хун аялгычташ, ээлчег норманын база-ла азыр күзөттөн. Ол боду артык чылдын сөвүтү хуннеринде-ле 1978 чылдын үшүк кварталын-нын планын күзөдүн кы-риппен.

Гидрометаллургия цегинин бирги участок. Ону дүңгүл-галык металлургия Кызыл-оол чыл чылдарда удуртуу турар. Участок үзүк-сонсаал чок аялгыч-ла турар болза, ком-бинаттын бөрү продукцияны улам хой болду. Ону дөрбө болгаш үрмөктөр хөреэ-селдер машинистер эки билер. Участокта дээрбө машинистер — Күш-ажылыч Аалар ор-дендин үшүк чегезинин эл-дөкчө В. Донгак, М. Ком-буи-оол үрмөктөр хөреэ-селдер машинистер Ш. Ооржак, Н. Тадар-оол дөш үр чылда аялгычтан, мурнакчыга сана-дык турарлар хой.

«Тыва кобальт» комбинат эртен чымын каныгында ча-ла артык чөдөрүшкөн аялгычташ: Төрөң чуртпа пландан ажыр хой-хөй ко-бальт концентратын, үнөлт металлаларын берген, барык 90 муң рубльдин каныгында аял-гач болган хой хөмчөлдүг электери, чымын энергияны, аммиакты, магнийн камнап алган.

1978 чылдын баштайгы хун-неринден эгелээш, «Тыва ко-бальт» комбинаттын коллек-тив «Оңту беш чылды—шыл-гычтың доозар» деп кыг-гырыгын ада-биле күжө-лөшкөн аялгыч аялгыч кир-ген. Таңды кобальт-улам хой болуру чугаа чок.

Т. МОНГУШ.

Шаңналдарны тывыскан

Москвага декабрь 29-та литерату-ра, уран чүүл болгаш архитектура талазы-биле 1977 чылда РСФСР-ниң Күрүнө шаңналдарын байыр-лы-биле тывыскан. Чогаалчылар-нын музыка болгаш театр уран чүүл-дүн мастерлеринин, чурукчулар-нын, кинематографистерин, архи-текторларын улуг бөлүүңге лау-реаттарын дипломнарын болгаш медалдерин СЭКП ТК-нын Полит-бюро кижигүлүгө кандидат.

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүле-нин Даргазы М. С. Соломенцев ты-выскан. Оларнын чогаалдыкчы күш-ажы-лын бектик үнөлт көргөн дөш ханы өөрүп четтиршишкенин шаңнатканнар өлөткөн болгаш соци-алист Гөрөөн чуртка бараан бо-лурун боттарынын күштерин база талантыларын бээрин бугуруткен.</

Чая чыл будуурада Каш-... «Шнодага» кирип кел-... «Шнодага» кирип кел-...

— Узуу орук тамышпаан-... «Узуу орук тамышпаан-... «Узуу орук тамышпаан-...

АНАА ОРУП ЧАҢЧЫКПААН

Эрткем орду узаан тудум... «Эрткем орду узаан тудум... «Эрткем орду узаан тудум...

Чугаа-сооттуг уруулар-... «Чугаа-сооттуг уруулар-... «Чугаа-сооттуг уруулар-...

бичик огородту сугатар даш... «бичик огородту сугатар даш... «бичик огородту сугатар даш...

К а я а, канчаар...

Уштен хунуң чурту-... «Уштен хунуң чурту-... «Уштен хунуң чурту-...

ЧАА ЧЫЛГА ЙӨРЭЭЛ

Алдан чыдың хожгуздан чизеленген... «Алдан чыдың хожгуздан чизеленген... «Алдан чыдың хожгуздан чизеленген...

«УЛУГ-ХЕМ», «ЛЕНИНЧИ ОРУК» БОЛГАШ «МОЛОДЕЖЬ ТУВЫ» СОЛУННАРЫНЫ

Чая чыдың, 1978 чыдың январь 1-ден эгелешип... «Чая чыдың, 1978 чыдың январь 1-ден эгелешип... «Чая чыдың, 1978 чыдың январь 1-ден эгелешип...

«ШЫН» СОЛУН РЕДАКЦИЯЗЫНЫҢ КОЛЛЕКТИВИ

Чая чыдың Елказы, Соок-Ирей — кырган-ачай, Экиш, экиш!

ШАҢНАЛ-БИЛЕ

1977 чыда «Шын» солуну-... «1977 чыда «Шын» солуну-... «1977 чыда «Шын» солуну-...

ТИИЛЕГЕЛИГ БАЗЫМ

Чая чыл кэрге, эрчи чыды чуртталган... «Чая чыл кэрге, эрчи чыды чуртталган... «Чая чыл кэрге, эрчи чыды чуртталган...

Т О О Л

Хой, Серге, Молдурга... «Хой, Серге, Молдурга... «Хой, Серге, Молдурга...

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

Январь 1-де МОСКВАДАН... «Январь 1-де МОСКВАДАН... «Январь 1-де МОСКВАДАН...

КИНО

Январь 1-де «НАИРАЛ»: «Кропа ортектин роман»... «Январь 1-де «НАИРАЛ»: «Кропа ортектин роман»... «Январь 1-де «НАИРАЛ»: «Кропа ортектин роман»...

АГААР

Бегун Кызылга барык бора-... «Бегун Кызылга барык бора-... «Бегун Кызылга барык бора-...

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Индекс 667000... «Индекс 667000... «Индекс 667000...

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Индекс 667000... «Индекс 667000... «Индекс 667000...

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Индекс 667000... «Индекс 667000... «Индекс 667000...

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Индекс 667000... «Индекс 667000... «Индекс 667000...

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Индекс 667000... «Индекс 667000... «Индекс 667000...